

CYKL
ESEJÓW

PRAWNO-
SPOŁECZNO-
HISTORYCZNYCH

Gdy piękują chrześcijanie...

Likwidacja Funduszu Kościelnego

Łukasz Bernaciński

*To jest uczciwa kara za to co się stało,
to znaczy musimy was opłować z pewnych przywilejów,
dlatego że jeżeli nie, to znowu podniesiecie głowę (...)*

Fotografia na okładce: Kościół NMP w Toruniu, Wikipedia.org, DerHexer, CC BY-SA 3.0

WWW.ORDOIURIS.PL

Gdy pilują chrześcijan...

Likwidacja Funduszu Kościelnego

ŁUKASZ BERNACIŃSKI

INSTYTUT NA RZECZ KULTURY PRAWNEJ ORDO IURIS

WARSZAWA 2023

Spis treści

1. Wprowadzenie	5
2. Historyczne okoliczności powstania Funduszu Kościelnego	6
3. Wartość niezwróconych Kościołowi katolickiemu nieruchomości ziemskich	9
4. Postulaty polityczne likwidacji Funduszu Kościelnego	11
5. Legislacyjne próby zniesienia Funduszu Kościelnego	16
6. Rekomendowane działania	18

1. Wprowadzenie

Archikatedra św. Jana Chrzciciela we Wrocławiu. Źródło: Wikipedia.org, Jar.ciurus, CC BY-SA 3.0 pl

Debata dotycząca likwidacji Funduszu Kościelnego toczy się w Polsce z różnym natężeniem od wczesnych lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku. Odcisnęła ona swe piętno nawet na kształcie Konkordatu¹, w który wpisane zostało pośrednio zobowiązanie do przeprowadzenia reformy systemu finansowania kościołów i innych związków wyznaniowych ze środków publicznych.

Sam postulat likwidacji Funduszu Kościelnego nie budzi w doktrynie większych kontrowersji. Problemem jest brak chęci ze strony państwa polskiego do uregulowania historycznych zobowiązań związanych z materialnym pokrzywdzeniem niektórych wspólnot religijnych w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. W niniejszym opracowaniu przedstawiona zostanie zatem geneza sporu, stanowiska partii politycznych w przedmiocie likwidacji Funduszu, inicjatywy legislacyjne zmierzające do zniesienia Funduszu, a wreszcie perspektywy na przyszłość².

1 Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r., Dz. U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318 (dalej: Konkordat).

2 Niniejsze opracowanie stanowi zmienioną i poszerzoną wersję tekstu: Ł. Bernaciński, *Finansowe konsekwencje zaniechania działań w sprawie likwidacji Funduszu Kościelnego [w:] W kierunku urzeczywistnienia wolności sumienia i religii. Propozycje zmian legislacyjnych na rok wyborczy*, red. Ł. Bernaciński, Warszawa 2023, s. 39–46.

2. Historyczne okoliczności powstania Funduszu Kościelnego

Na mocy art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego³ przejęciu przez państwo podlegały wszystkie nieruchomości ziemskie związków wyznaniowych (wszelkiego rodzaju nieruchomości ziemskie, należące do kościoła lub innego związku wyznaniowego albo do ich instytucji, zakładów, zakonów, zgromadzeń lub jakichkolwiek innych jednostek organizacyjnych i organów, bez względu na ich formę prawną oraz cele, na jakie dotychczas obracane były dochody z tych nieruchomości), poza nieruchomościami ziemskimi znajdującymi się w posiadaniu proboszczów w granicach do 50 ha, a na terenie województw: poznańskiego, pomorskiego i śląskiego – do 100 ha. Te nieruchomości zostały poręczone proboszczom, nadwyżki zaś nad wskazanym obszarem również podlegały przejęciu. Wraz z nieruchomością gruntową przejmowano inwentarz stały i ruchomy.

Zgodnie z art. 8 u.d.m.r. Fundusz Kościelny miał tworzyć przede wszystkim dochody z nieruchomości ziemskich, przejętych na mocy u.d.m.r., oraz uzupełniać dotacje państwowe, uchwalane przez Radę Ministrów. Dochody z przejętych nieruchomości przeznaczone miały być wyłącznie na cele kościelne i charytatywne⁴. W okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej Fundusz Kościelny miał świadczyć na takie cele⁵, jak: utrzymanie i odbudowa kościołów, udzielanie duchownym pomocy materialnej i lekarskiej oraz organizowanie dla nich domów wypoczynkowych, objęcie duchownych ubezpieczeniem chorobowym na koszt Funduszu Kościelnego w przypadkach uzasadnionych, specjalne zaopatrzenie emerytalne społeczeństwa zasłużonych duchownych czy wykonywanie działalności charytatywno-opiekuńczej.

3 Dz. U. Nr 9, poz. 87 ze zm. (dalej: u.d.m.r.)

4 Por. art. 1 ust. 4 u.d.m.r.

5 Por. art. 9 ust. 1 u.d.m.r.

Na mocy art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego przejęciu przez państwo podlegały wszystkie nieruchomości ziemskie związków wyznaniowych (wszelkiego rodzaju nieruchomości ziemskie, należące do kościoła lub innego związku wyznaniowego albo do ich instytucji, zakładów, zakonów, zgromadzeń lub jakichkolwiek innych jednostek organizacyjnych i organów, bez względu na ich formę prawną oraz cele, na jakie dotychczas obracane były dochody z tych nieruchomości), poza nieruchomościami ziemskimi znajdującymi się w posiadaniu proboszczów w granicach do 50 ha, a na terenie trzech województw – do 100 ha. Wraz z nieruchomością gruntową przejmowano inwentarz stały i ruchomy.

Fundusz Kościelny miały tworzyć przede wszystkim dochody z nieruchomości ziemskich, przejętych na mocy ustawy, oraz uzupełniać dotacje państwowe, uchwalane przez Radę Ministrów. Dochody z przejętych nieruchomości przeznaczone miały być wyłącznie na cele kościelne i charytatywne.

W praktyce Funduszu Kościelnego nie tworzyły dochody z przejętych nieruchomości ziemskich, lecz arbitralnie określana dotacja państwowa, która, jak można przypuszczać, była permanentnie zaniżana względem dochodowości przejętych nieruchomości⁶. Co więcej, w wydatkowaniu środków Funduszu nie respektowano ani ustawowej listy celów, ani ustawowej zasady podziału środków. Politykę wyznaniową państwa realizowano w całym okresie PRL poprzez dotowanie kościołów mniejszościowych⁷, a także sporadycznie Polskiej Rady Ekumenicznej, Zrzeszenia Katolików „Caritas”, Zrzeszenia Organistów Polskich, Klubu Inteligencji Katolickiej czy Zrzeszenia Pracowników Kultu Religijnego⁸. W latach 1960–1968 dotowanie tylko jednego związku – Kościoła Polskokatolickiego – było tak istotne, że wyodrębniono na ten cel osobną kategorię wydatków, nazwaną „dotacją specjalną”. W latach 1960–1963 dotacje dla Kościoła Polskokatolickiego były głównym składnikiem rozchodów Funduszu Kościelnego⁹. Wśród celów, na jakie świadczył Fundusz bez podstawy prawnej, znajdowało się także wypłacanie nagród (np. z okazji imienin) kierownikom Wydziałów do spraw Wyznań, kapelanom czy Dziekanowi Wojska Polskiego, zakup upominków rozdawanych podczas zagranicznych delegacji Urzędu do spraw Wyznań, opłacanie donosów, dotowanie działalności propagandowej i antykościelnej, w tym finansowe wspomaganie Centralnej Szkoły Partyjnej przy KC PZPR, Ośrodka Doskonalenia Kadr

6 Por. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, II Kadencja, Biuletyn Komisji Nadzwyczajnej do rozpatrzenia projektu ustawy o ratyfikacji Konkordatu między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską, nr 1121/II, dostępny pod adresem <http://orka.sejm.gov.pl/biuletyn.nsf/b2?Open> (dostęp: 12.09.2023 r.), D. Walencik, *Nieruchomości Kościoła katolickiego w Polsce w latach 1918–2012. Regulacje prawne – nacjonalizacja – rewindykacja*, Katowice 2013, s. 62 wraz z przypisem nr 766.

7 Zob. szerz. M. Zawiślak, *Fundusz Kościelny w latach 1950–1989*, Lublin 2021, s. 245–292.

8 Zob. szerz. ibidem, s. 227–245.

9 Por. M. Zawiślak, *Wydatkowanie środków Funduszu Kościelnego w latach 1950–1989*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2009, t. 12, s. 251–253.

Ministerstwa Sprawiedliwości czy Związku Nauczycielstwa Polskiego¹⁰. W okresie PRL w latach 1951, 1953, 1955–1957, 1959–1971, 1973–1989 większość środków Funduszu wydatkowano na cele pozaustawowe¹¹.

W praktyce Funduszu Kościelnego nie tworzyły dochody z przejętych nieruchomości ziemskich, lecz arbitralnie określana dotacja państwowa, która, jak można przypuszczać, była permanentnie zaniżana względem dochodowości przejętych nieruchomości. Co więcej, w wydatkowaniu środków Funduszu nie respektowano ani ustawowej listy celów, ani ustawowej zasady podziału środków.

W III Rzeczypospolitej Polskiej zarówno cele, jak i praktyka funkcjonowania Funduszu uległy zmianie. Obecnie uważa się, że funkcjonowanie Funduszu Kościelnego stanowi wyraz realizacji konstytucyjnej zasady współdziałania kościoła i państwa dla dobra człowieka i dobra wspólnego, co nadaje Funduszowi wymiar znacznie przekraczający sens wyłącznie ekonomiczny¹². Jednocześnie jednak zacierają się w pamięci społeczeństwa przyczyny utworzenia Funduszu Kościelnego i jego restytucyjny charakter.

10 Zob. szerz. M. Zawiaślak, *Fundusz...*, s. 292–326.

11 Zob. D. Walencik, op. cit., s. 366–367.

12 Por. A. Czohara, *Podstawy prawne zadań Funduszu Kościelnego w III RP* [w:] *Pro bono Reipublicae. Księga jubileuszowa Profesora Michała Pietrzaka*, red. P. Borecki, A. Czohara, T.J. Zieliński, Warszawa 2009, s. 202–203.

3. Wartość niezwróconych Kościołowi katolickiemu nieruchomości ziemskich

Władza ludowa przejęła najprawdopodobniej około 144 738,2781 ha nieruchomości ziemskich należących do Kościoła katolickiego, pojawiająca się zaś w doktrynie wielkość 155 000 ha jest prawdopodobna w odniesieniu do obszaru upaństwowionych nieruchomości ziemskich wszystkich pokrzywdzonych wspólnot religijnych¹³. W różnych trybach Kościół katolicki odzyskał około 82 380,6937 ha, co oznacza, że do zwrotu pozostało około 62 357,5844 ha¹⁴.

144 738,2781 ha

Władza ludowa przejęła około 144 738,2781 ha nieruchomości ziemskich należących do Kościoła Katolickiego.

82 380,6937 ha

Kościół Katolicki odzyskał około 82 380,6937 ha.

62 357,5844 ha

Do zwrotu pozostało około 62 357,5844 ha.

3 701 421 494,82 zł

Wartość niezwróconych kościelnych nieruchomości ziemskich szacuje się na ok. 3 701 421 494,82 zł. Wartość ta stale rośnie wraz ze wzrostem średniej ceny gruntów.

¹³ Por. D. Walencik, op. cit., s. 224–231.

¹⁴ Ibidem, s. 350–353.

Brak dokładnych informacji co do rozkładu geograficznego, zabudowania budynkami oraz klas gruntów, które zostały upaństwowione i niezwrócone, pozwala jedynie poglądowo oszacować wartość wciąż niezwróconych nieruchomości ziemskich największej wspólnoty religijnej w Polsce. Średnia cena sprzedaży 1 ha użytków rolnych w II kwartale 2022 r. dla Polski wyniosła 59 358 zł¹⁵. Iloczyn tej wartości oraz wyżej wskazanego obszaru nieruchomości ziemskich daje kwotę 3 701 421 494,82 zł i stale rośnie wraz ze wzrostem średniej ceny gruntów. Jeszcze większych trudności nastręcza oszacowanie kwot, jakie zgodnie z ustawą powinny trafić do każdego z poszkodowanych związków wyznaniowych, lecz nie trafiły z powodu instrumentalnego, sprzecznego z prawem wykorzystywania Funduszu Kościelnego do prowadzenia wyznaniowej polityki państwa. W tym obszarze konieczne będzie przeprowadzenie dalszych, pogłębionych badań.

15 Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, *Średnie ceny gruntów wg GUS*, <https://www.gov.pl/web/arimr/srednie-ceny-gruntow-wg-gus> (dostęp: 12.09.2023 r.).

4. Postulaty polityczne likwidacji Funduszu Kościelnego

Lewica i Platforma Obywatelska uważają, że dokonany już zwrot upaństwowionych kościelnych nieruchomości ziemskich oraz funkcjonowanie Funduszu Kościelnego po 1989 r. zadośćuczyniły zawiązką poszkodowanym wspólnotom religijnym. W związku z tym Fundusz Kościelny miałby utracić rację bytu, a zatem powinien zostać zlikwidowany. Jak jednak wskazano wyżej, kwestia zwrotu znacjonalizowanych kościelnych nieruchomości ziemskich oraz pozbawienia związków wyznaniowych należnych środków nie została zamknięta. Oznacza to, że jakkolwiek należy zakończyć działalność Funduszu Kościelnego jako reliktu komunizmu, to nie wolno poprzestać na samej tylko likwidacji, lecz należy zastąpić go innym narzędziem finansowania związków wyznaniowych lub wyrównać straty poniesione przez wspólnoty religijne.

Kolejnym charakterystycznym rysem postulatów polityków liberalnych jest arogancja i wrogość, z jaką odnoszą się do Kościoła katolickiego i jego duchownych, jednocześnie nie zważając na twarde argumenty, lecz uzasadniając swoje pomysły w sposób emocjonalny i pełny uprzedzeń.

Posel Joanna Senyszyn (Sojusz Lewicy Demokratycznej) stwierdziła w 2004 r.:

„Nie ma większych VIP-ów niż księża w naszym klerykalnym państwie”¹⁶.

Źródło: Wikipedia.org, Foto-AG Gymnasium Melle, CC BY-SA 3.0 pl

16 Cytat za: A. Skorek, *Finansowanie kościołów i innych związków wyznaniowych ze środków publicznych. Analiza debat politycznych nad likwidacją Komisji Majątkowej i Funduszu Kościelnego*, „Politeja” 2017 nr 1(46), s. 173.

Szymon Niemiec z Międzynarodowego Stowarzyszenia Gejów i Lesbijek na rzecz Kultury w Polsce podnosił:

„Państwo watykańskie jak ambasada zatrudnia polskich kapłanów, ale jest lepiej traktowane niż inne państwa. Nierówność [istnieje] nie tylko między związkami wyznaniowymi, ale i wobec firm i przedstawicieli innych państw”¹⁷.

Źródło: Wikipedia.org, Technites, domena publiczna

Posel Armand Ryfiński z Ruchu Palikota w 2012 roku dość osobliwie uzasadniał likwidację Funduszu Kościelnego tym, że przekazuje on wspólnotom religijnym mikroskopijne kwoty:

„Przecież Kościół katolicki w Polsce cieszy się ogromnymi przywilejami. To wiele miliardów złotych korzyści. Ta kwota 90 mln jest symboliczna. Jeżeli każdy ksiądz schudnie nam o jeden gram [...], nic złego się nie stanie”¹⁸.

Źródło: Wikipedia.org, Zboralski, CC BY-SA 3.0

Wtórował mu klubowy kolega, poseł Maciej Mroczek, który mówił:

„(...) oni [prawa część sali sejmowej – przyp. aut.] zawsze będą reprezentowali poglądy i postulaty dobrze odżywionych klechów (...)”¹⁹.

Źródło: Wikipedia.org, Zboralski, CC BY-SA 3.0

17 Cytat za: ibidem, s. 174.

18 Cytat za: ibidem.

19 Sprawozdanie Stenograficzne z 16. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 13 czerwca 2012 r. (pierwszy dzień obrad), http://orka2.sejm.gov.pl/StenolInter7.nsf/0/63AF70F038CAE744C1257A1D00103E16/%24File/16_a_ksiazka.pdf, s. 98.

Na tym samym posiedzeniu Sejmu, 13 czerwca 2012 roku, inny poseł Ruchu Palikota, Marek Domaracki († 2019), zapewniał:

„(...) gwarantuję wam, że pan Rydzyk poradzi sobie [...], najwyżej sprzeda sobie swojego maybacha”²⁰.

Źródło: Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, VII kadencja – archiwum,
<https://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/posel.xsp?id=074>

Podobną wizję roztaczał już w 2004 roku Józef Łachut z Komunistycznej Partii Polski, który dowodził:

„Chrystus jeździł na osiołku, hierarchowie w mercedesach”²¹.

Źródło: Facebook.com, Komunistyczna Partia Polski, <https://www.facebook.com/profile.php?id=100069091244637>

Posel Artur Górski (Prawo i Sprawiedliwość) potrafił jednak dostrzec, że „państwo polskie ma moralne i finansowe zobowiązania wobec Kościoła katolickiego i nie ma to nic wspólnego z neutralnością światopoglądową państwa”²², zaś jego partyjny kolega, Jarosław Zieliński, zauważył w 2012 roku: „Dzisiaj Ruch Palikota, SLD oraz Platforma Obywatelska w sprawach Kościoła mówią jednym głosem, jednym językiem, jedną stylistyką. Jest to język konfrontacji, język nieprzyjaźni, wrogości wręcz, nawet nienawiści, język walki”²³. Podkreślał również, że „Kościół katolicki, w ogóle Kościół, ale w szczególności Kościół katolicki w Polsce jest depozytariuszem jedynego powszechnie akceptowanego systemu wartości, systemu wartości bardzo ważnego dla społeczeństwa i dla państwa”²⁴.

20 Cytat za: A. Skorek, op. cit., s. 175.

21 Cytat za: ibidem.

22 Cytat za: ibidem, s. 179.

23 Cytat za: ibidem, s. 177.

24 Cytat za: ibidem, s. 178.

„[P]aństwo polskie ma moralne i finansowe zobowiązania wobec Kościoła katolickiego i nie ma to nic wspólnego z neutralnością światopoglądową państwa”.

Poseł Artur Górski († 2016)

„Kościół katolicki, w ogóle Kościół, ale w szczególności Kościół katolicki w Polsce jest depozytariuszem jedyne powszechnie akceptowanego systemu wartości, systemu wartości bardzo ważnego dla społeczeństwa i dla państwa”.

Poseł Jarosław Zieliński

W obecnej kadencji parlamentu także nie zabrakło wyrażanych czarno na białym postulatów ograniczenia dostępu wspólnot religijnych do wsparcia finansowego pomimo historycznych zobowiązań państwa. W 2021 roku Instytut Strategii 2050 (część ruchu społeczno-politycznego Polska 2050) postulował w swej publikacji m.in. zastąpienie Funduszu Kościelnego obywatelskim odpisem podatkowym w wysokości 0,3–0,5% przy zachowaniu rekompensaty dla mniejszościowych związków wyznaniowych i likwidacji możliwości odliczenia od podatku darowizn przekazanych na cele kultu religijnego. Alternatywnie autorzy proponowali promocję i podniesienie wysokości darowizn na cele kultu religijnego, które można odpisać od PIT i CIT²⁵. Niecałe dwa miesiące temu zaś Lewica upubliczniła *Książeczkę (nie) do nabożeństwa*²⁶, w której postuluje m.in.:

- zastąpienie Funduszu Kościelnego „dobrowolnym odpisem podatkowym w ramach istniejącej już procedury jednego i pół procenta dla wybranej organizacji pozarządowej”;
- opodatkowanie kościoła na takich samych zasadach jak inne organizacje pozarządowe²⁷;
- likwidację etatów kapelanów w szpitalach, instytucjach państwowych i służbach mundurowych²⁸;
- wycofanie religii ze szkół i powrót do salek katechetycznych oraz odejście od finansowania religii z budżetu oświaty²⁹;

25 M. Zagłoba, S. Zakroczyński, *Państwo i Kościół na swoje miejsca*, tekst dostępny pod adresem internetowym: <https://strategie2050.pl/wp-content/uploads/2021/01/Panstwo-i-Kosciol-na-swoje-miejsca.pdf> (dostęp: 12.09.2023 r.)

26 *Książeczka (nie) do nabożeństwa*, tekst dostępny pod adresem internetowym: https://lewica.org.pl/images/SwieckiePanstwo/LEWICA_SWIECKIE_PANSTWO.pdf (dostęp: 12.09.2023 r.).

27 Por. T. Woźniak, *Podatkowe aspekty ograniczania uprawnień kościołów i ich wiernych* [w:] *Gdy piłują chrześcijan...*, https://ordoiuris.pl/sites/default/files/inline-files/Podatkowe_aspekty_ograniczania_uprawnien_kos%CC%81ciolow_i_ich_wiernych.pdf.

28 Por. P. Pietrzak, *Wycofanie posługi kapelańskiej ze szpitali* [w:] *Gdy piłują chrześcijan...*, https://ordoiuris.pl/sites/default/files/inline-files/Wycofanie_poslugi_kapelanskiej_ze_szpitali.pdf.

29 Por. A. Mrozowska, *Wycofanie katechezy ze szkół* [w:] *Gdy piłują chrześcijan...*, https://ordoiuris.pl/sites/default/files/inline-files/Wycofanie_katechezy_ze_szkol_0.pdf.

- zakaz prowadzenia egzorcyzmów na osobach nieletnich³⁰,
- usunięcie art. 196 o obrazie uczuć religijnych z Kodeksu karnego³¹,
- likwidację klauzuli sumienia³²,
- neutralność religijną urzędów oraz instytucji państwowych i samorządowych³³,
- renegocjacje Konkordatu, „a w przypadku braku dobrej woli Watykanu w kontekście wprowadzenia koniecznych zmian, jego wypowiedzenie”³⁴.

Powyższe postulaty budzą wątpliwości konstytucyjne lub wprost są z Konstytucją RP³⁵ sprzeczne, a sposób ich sformułowania musi niejednokrotnie budzić zdumienie uczonych w prawie.

30 Por. M. Mickiewicz, *Zakaz spowiedzi jako forma opłowywania katolików* [w:] *Gdy piłują chrześcijan...*, https://ordoiuris.pl/sites/default/files/inline-files/Zakaz_spowiedzi_19.07.2023_v4.pdf.

31 Por. B. Zalewski *Czy wolność religii zasługuje na ochronę prawnokarną? Wobec postulatów uchylecia art. 196 kodeksu karnego* [w:] *Gdy piłują chrześcijan...*, https://ordoiuris.pl/sites/default/files/inline-files/Czy_wolnosc_religii_zasluguje_na_ochrone_prawnokarna_1.pdf.

32 Por. idem, *Czy Lewiatan zostanie królem naszych sumień? Prawo do sprzeciwu sumienia i postulaty jego likwidacji* [w:] *Gdy piłują chrześcijan...*, https://ordoiuris.pl/sites/default/files/inline-files/Lewiatan_2_POP_0.pdf.

33 Por. A. Mrozowska, *Usunięcie krzyży z przestrzeni publicznej* [w:] *Gdy piłują chrześcijan...*, https://ordoiuris.pl/sites/default/files/inline-files/Usuniecie_krzyzy_z_przestrzeni_publicznej.pdf.

34 Por. Ł. Bernaciński, *Wprowadzenie wrogiego rozdziału Kościoła i państwa* [w:] *Gdy piłują chrześcijan...*, https://ordoiuris.pl/sites/default/files/inline-files/Wprowadzenie_wrogiego_rozdzialu_Kos%CC%81ciola_i_panstwa.pdf.

35 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

5. Legislacyjne próby zniesienia Funduszu Kościelnego

Projekty ustaw mające na celu zniesienie Funduszu Kościelnego składano do łaski marszałkowskiej kilkakrotnie. Większość projektów dotyczyła likwidacji Funduszu Kościelnego i zmian w systemie ubezpieczeń społecznych, w ramach których składki na ubezpieczenia duchownych finansowałiby oni sami lub krajowa instytucja diecezjalna bądź zakonna. Tego rodzaju zmiany zawarto w: projekcie ustawy z 29 lipca 2004 roku³⁶, projekcie ustawy z 22 lutego 2011 roku³⁷, projekcie ustawy z 16 grudnia 2011 r., zgłoszonym przez grupę posłów Sojuszu Lewicy Demokratycznej³⁸ oraz projekcie ustawy z 20 stycznia 2012 r., zgłoszonym przez grupę posłów Ruchu Palikota³⁹. Dnia 10 grudnia 2012 r. Ruch Palikota ponownie zgłosił swój projekt ustawy⁴⁰, zaś 30 stycznia 2013 r. ponownego zgłoszenia swojego projektu dokonała grupa posłów SLD⁴¹. Wszystkie powyższe próby zmian legislacyjnych się nie powiodły.

W 2013 r. podjęto również próbę zastąpienia Funduszu Kościelnego obywatelskim odpisem podatkowym na rzecz kościołów i innych związków wyznaniowych⁴². Projekt, którego celem było wprowadzenie tych zmian, ograniczał się do zastąpienia Funduszu Kościelnego obywatelskim odpisem podatkowym – bez odniesienia do kwestii przejętych i niezwróconych kościelnych

36 Projekt ustawy o zniesieniu Funduszu Kościelnego, Senat Rzeczypospolitej Polskiej V kadencji, druk nr 771, <http://ww2.senat.pl/K5/DOK/dr/750/771.htm> (dostęp: 12.09.2023 r.).

37 Projekt ustawy o zmianie ustawy o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego oraz niektórych innych ustaw, Sejm VI kadencji, druk nr 4419, [http://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/0/F7F1A1652943F-FB1C12578CC002C0383/\\$file/4419.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/0/F7F1A1652943F-FB1C12578CC002C0383/$file/4419.pdf) (dostęp: 12.09.2023 r.).

38 Projekt ustawy o zmianie ustawy o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego oraz niektórych innych ustaw, Sejm VI kadencji, druk nr 255, [http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/551B263575174264C-12579C80040FBD8/\\$File/255.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/551B263575174264C-12579C80040FBD8/$File/255.pdf) (dostęp: 12.09.2023 r.).

39 Projekt ustawy o zmianie ustawy o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego oraz niektórych innych ustaw, Sejm VII kadencji, druk nr 256, [http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/46CE3E47B-D5B4A7CC12579C80040FC5F/\\$File/256.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/46CE3E47B-D5B4A7CC12579C80040FC5F/$File/256.pdf) (dostęp: 12.09.2023 r.).

40 Projekt ustawy o zmianie ustawy o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego oraz niektórych innych ustaw, Sejm VII kadencji, druk nr 1109, [http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/2F34CA-7E66A32A8FC1257B17003C0872/\\$File/1109.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/2F34CA-7E66A32A8FC1257B17003C0872/$File/1109.pdf) (dostęp: 12.09.2023 r.).

41 Projekt ustawy o zmianie ustawy o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego oraz niektórych innych ustaw, Sejm VII kadencji, druk nr 1216, [http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/096023C3D3606BB8C1257B420042728A/\\$File/1216.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/096023C3D3606BB8C1257B420042728A/$File/1216.pdf) (dostęp: 12.09.2023 r.).

42 Projekt ustawy o zmianie ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania oraz niektórych innych ustaw z 25 lipca 2013 r., <https://mc.bip.gov.pl/archiwum-bip-mac/prawo-i-prace-legislacyjne-archiwum/projekty-aktow-prawnych-archiwum/projekt-ustawy-o-zmianie-ustawy-o-gwarancjach-wolnosci-sumienia-i-wyznania.html> (dostęp: 12.09.2023 r.).

nieruchomości ziemskich. Instrument ten pozwoliłby zdecydować podatnikom podatku dochodowego od osób fizycznych o przeznaczeniu 0,5% należnego podatku dochodowego na wybrany związek wyznaniowy lub pozostawienie środków w budżecie państwa. Prac nad projektem nie ukończono z powodu protestu mniejszościowych związków wyznaniowych, które czerpią z Funduszu Kościelnego nieproporcjonalnie duże zyski względem ustawowej zasady rozdziału środków.

Obywatelski odpis podatkowy w swoim ogólnym zamyśle jest zgodny z uznawanym za nowoczesne i najlepiej przystające do realiów państw demokratycznych rozwiązanie, jakim jest tzw. asygnata podatkowa na rzecz wspólnot religijnych funkcjonująca już w kilku państwach europejskich. Należy jednak podkreślić, że owa asygnata podatkowa różni się w każdym z państw w sposób istotny konstrukcją prawną, a co za tym idzie wywołuje różne skutki prawne i finansowe zarówno dla Skarbu Państwa, jak i dla związków wyznaniowych. Konieczne wydaje się zatem dostosowanie któregoś z głównych modeli asygnaty podatkowej, jakie wykształciły się w Hiszpanii, we Włoszech oraz na Węgrzech, do polskich warunków prawnych i społecznych.

Obywatelski odpis podatkowy w swoim ogólnym zamyśle jest zgodny z uznawanym za nowoczesne i najlepiej przystające do realiów państw demokratycznych rozwiązanie, jakim jest tzw. asygnata podatkowa na rzecz wspólnot religijnych funkcjonująca już w kilku państwach europejskich. Należy jednak podkreślić, że owa asygnata podatkowa różni się w każdym z państw w sposób istotny konstrukcją prawną, a co za tym idzie wywołuje różne skutki prawne i finansowe zarówno dla Skarbu Państwa, jak i dla związków wyznaniowych

Dnia 6 stycznia 2019 roku zaprezentowany został projekt ustawy o świeckim państwie autorstwa Inicjatywy Polskiej, którego elementem była likwidacja Funduszu Kościelnego⁴³. Autorzy skierowali projekt do sejmowej Komisji do Spraw Petycji, która w ciągu czterech minut, bez głosowania, petycję odrzuciła⁴⁴.

Należy odnotować także, że 25 czerwca 2020 roku złożono projekt ustawy o jawności przychodów kościołów i związków wyznaniowych oraz zniesieniu ich przywilejów finansowych⁴⁵. Projekt został wniesiony na trzy dni przed pierwszą turą wyborów prezydenckich, w których kandydatem Lewicy był Robert Biedroń, i wzbudzał liczne wątpliwości konstytucyjne⁴⁶.

43 Por. K. Dyda, *Analiza zgodności z Konstytucją RP projektu ustawy o świeckim państwie przygotowanego przez Stowarzyszenie Inicjatywa Polska*, https://ordoiuris.pl/wolnosc-sumienia/analiza-zgodnosci-z-konstytucja-rp-projektu-ustawy-o-swieckim-panstwie#_ftn1 (dostęp: 12.09.2023 r.); Ł. Bernaciński, *Rozważania nad zrównaniem pozycji prawnej kościołów i innych związków wyznaniowych oraz niereligijnych organizacji światopoglądowych*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Iuridica” 2020, nr 92, s. 62.

44 D. Długosz, *Świeckiego Państwa nie będzie. Odrzucono je w kilka minut*, <https://www.newsweek.pl/polska/polityka/swieckiego-panstwa-nie-będzie-odrzucono-je-w-kilka-minut/nr38xrn> (dostęp: 12.09.2023 r.).

45 Projekt ustawy o jawności przychodów kościołów i związków wyznaniowych oraz zniesieniu ich przywilejów finansowych, nr druku EW-020-200/20.

46 Por. K. Kurczewska, *Ocena zgodności z Konstytucją poselskiego projektu ustawy o jawności przychodów kościołów i związków wyznaniowych oraz zniesieniu ich przywilejów finansowych*, „Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych” 2020, nr 4 (68), s. 137–148.

6. Rekomendowane działania

W okresie III RP Fundusz Kościelny począł tracić swój restytucyjny charakter. Zaczął być postrzegany przez opinię publiczną jedynie jako element zapewnienia sobie finansowania przez kościół większościowy czy podtrzymywania nieantagonistycznych relacji między władzą świecką i kościelną.

Likwidacja bądź zastąpienie Funduszu Kościelnego innym narzędziem bez jednoczesnego uregulowania, a co najmniej podniesienia sprawy przejętych i wciąż niezwróconych kościelnych nieruchomości ziemskich oraz środków utraconych w wyniku niezgodnego z prawem funkcjonowania Funduszu w okresie PRL może skutkować bezpowrotną utratą szansy na uregulowanie sporu w kompleksowy i ostateczny sposób. Finansowe konsekwencje zaniechań dla Kościoła katolickiego należy szacować na kilka miliardów złotych.

Przykładowym rozwiązaniem problemu pozostaje wykorzystanie roszczeń w toku negocjacji nad warunkami wprowadzenia do polskiego systemu finansowania wspólnot religijnych obywatelskiego odpisu podatkowego. Stabilizację zreformowanego systemu zapewni wpisanie go w konkordat parcyjny dotyczący stosunków finansowych Rzeczypospolitej z Kościołem katolickim. W takim dokumencie Stolica Apostolska na podstawie kan. 1256 Kodeksu prawa kanonicznego⁴⁷ mogłaby zdecydować o uznaniu zobowiązania państwa za wykonane⁴⁸. Rozpoczęcie rozmów powinno jednak nastąpić jak najszybciej, bowiem, jak wskazano wyżej, zmiany wydają się nieuchronne, a odkładanie ich w czasie może sprawić, że ponownie Kościół katolicki zostanie zaskoczony niezgodnionymi w pełni rozwiązaniami.

47 *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984.

48 Por. B. Schanda, *System finansowania Kościoła na Węgrzech*, [w:] *Systemy finansowania instytucji kościelnych w Europie: materiały międzynarodowej konferencji*, Sandomierz, 13-14 września 1999 r., red. J. Krukowski, Lublin 2000, s. 94.

WSPARCIE DARCYŃCÓW

Instytut Ordo Iuris jest fundacją i zakres naszej aktywności jest ściśle uzależniony od funduszy, które pozyskamy na działalność statutową. Ceniąc sobie niezależność, nie korzystamy ze środków publicznych i grantów, których pozyskanie mogłoby ją ograniczać. Naszą działalność prowadzimy tylko dzięki hojności naszych Darczyńców, zwłaszcza tych, którzy wspierają nas regularnie co miesiąc w ramach Kręgu Przyjaciół (więcej na: www.przyjaciele.ordoiuris.pl)

RAZEM MOŻEMY REALNIE WPŁYWAĆ NA RZECZYWISTOŚĆ!

DAROWIZNĘ MOŻNA PRZEKAZAĆ NA KONTO

32 1160 2202 0000 0002 4778 1296

Fundacja Instytut na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris
ul. Zielna 39, 00-108 Warszawa
oraz za pomocą przelewów internetowych
Tpay i PayPal (szczegóły na stronie www.ordoiuris.pl)

ordoiuris.pl

[/ordoiuris](https://www.facebook.com/ordoiuris)

[@Ordoluris](https://twitter.com/Ordoluris)

[/ordoiuris](https://www.youtube.com/ordoiuris)